

Marzena Brzózka
Daniel Korzan

OBCHODY 150 ROCZNICY ŚMIERCI ADAMA MICKIEWICZA
w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica w Płocku
i Towarzystwie Naukowym Płockim

Obchody upamiętniające 150 rocznicę śmierci Adama Mickiewicza w Szkole Wyższej im. Pawła Włodkowica i Towarzystwa Naukowego Płockiego obejmowały kilka wydarzeń.

Inauguracją ich była Konferencja Naukowa zatytułowana: „Pamięć, wielkość, tradycja”. Obyła się ona 29 listopada 2005 roku w *Sali Korkowej* Wydziału Pedagogicznego SWPW i murach Towarzystwa Naukowego Płockiego.

Konferencję rozpoczęli: Prezes TNP Kanclerz Szkoły Wyższej im. Pawła Włodkowica prof. ndzw. dr hab. inż. Zbigniew Paweł Kruszewski oraz Dziekan Wydziału Pedagogicznego, Przewodniczący Sekcji Pedagogicznej Towarzystwa Naukowego Płockiego prof. zw. dr hab. Józef Półturzycki.

Działalność Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, także na terenie Mazowsza Płockiego, tytułem wstępu do problematyki, zaprezentowała Prezes Zarządu Głównego dr Irena Szypowska.

Pierwszą z prelegentów była prof. zw. dr hab. E. Anna Wesołowska, Prorektor ds. Nauki SWPW. Przybliżyła słuchaczom problematykę narodu w poglądach i twórczości Adama Mickiewicza.

Kolejnym prelegentem był prof. zw. dr hab. Zbigniew Sudolski przedstawiciel Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, Wydziału I Językoznawstwa i Historii Literatury, który mówił o zesłańczej korespondencji Filomatów.

Po krótkiej przerwie wystąpił przedstawiciel gospodarzy Dziekan Wydziału Pedagogicznego prof. zw. dr hab. Józef Półturzycki, przybliżając postać Mickiewicza jako nauczyciela i pedagoga.

Następnie w *Rajską dziedzinę uludy* wprowadził słuchaczy prof. dr hab. Henryk Depta. Cytując obszernie fragmenty *Pana Tadeusza*, z właściwą tylko sobie atencją i estymą, Profesor przedstawił specyfikę i magię Mickiewiczowskich opisów.

Ostatnim wystąpieniem był referat dr Ewy Hoffmann-Piotrowskiej, w którym przedstawiła zgromadzonym *Boga, w którego wierzył Mickiewicz*.

Obrady zakończyły wypowiedzi uczestników i dyskusja.

Po przerwie obiadowej uczestnicy przenieśli się do Siedziby TNP, gdzie nastąpiło uroczyste otwarcie wystawy pamiątek po Adamie Mickiewiczu, zgromadzonych w archiwach Towarzystwa oraz ważniejszych prac prelegentów poświęconych Wieszczeni.

Na wystawie zebrano w dwunastu gablotach najcenniejsze eksponaty, autorstwa Mickiewicza oraz prace poświęcone życiu i działalności Poety, zgromadzone w archiwach TNP.

Ważne miejsce w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP zajmuje pierwodruk *Pana Tadeusza*. Właściwa praca nad dziełem zaczęła się jesienią 1832 r. *Pan Tadeusz* opuścił oficynę Pinarda latem 1834 r. Wydawcą poematu był Aleksander Jełowicki – powstaniec 1831 r., późniejszy ksiądz. Dwutomowe wydanie zawiera w tomie pierwszym portret Mickiewicza według medalionu Pierre’a Jeana Davida d’Angers, autorstwa Antoniego Oleszczyńskiego. Interesującym jest fakt, że edycja ta nie zawierała epilogu. W liście do Antoniego Odyńca tak autor tłumaczył jego brak: *Na końcu Pana Tadeusza był do niego ustęp, ale drukowanie i moje ówczesne zatrudnienie małżeńskie zrobiły, że nie miałem czasu poprawić i umieścić ów Epilog. Zostawiłem do przyszłego (jeśli będzie) wydania.* Epilog dodano dopiero w wydaniu z 1860 r., już po śmierci poety. Potraktowano go zresztą jak wstęp i umieszczono na początku utworu.

W 1828 r. ukazała się poznańska edycja *Poezji Adama Mickiewicza* w nakładzie 1000 egzemplarzy. Nie dorównuje ona jednak edycji paryskiej, wydrukowano ją bowiem na złej jakości papierze przypadkowo dobraną czcionką. Na miejsce wydania Joachim Lelewel, który zajmował się sprawami wydawniczymi poety, wybrał Poznań. Ponieważ w Księstwie Poznańskim ksiązki Mickiewicza nie były dostępne, postanowiono tą edycją zapobiec ewentualnym kopiom korsarskim. Wydrukowanie na miejscu eliminowało ponadto koszty przesyłki z Rosji. Wydanie to doszło do skutku dzięki opre ratywności nauczyciela gimnazjum Św. Marii Magdaleny w Poznaniu, filologa Józefa Muczkowskiego, który rychnął znalazł prenumeratorów. Pieniądze na rozpoczęcie druku wyłożyły tak ważne osobistości jak: książę Antoni Radziwiłł – namiestnik Wielkiego Księstwa Poznańskiego, ksiązę Antoni Sułkowski – marszałek Sejmu Prowincjonalnego i ksiądz Teofil Wolicki – arcybiskup gnieźnieński i poznański.

Jednym z cenniejszych eksponatów w zbiorach Biblioteki im. Zielińskich TNP jest petersburskie wydanie *Konrada Wallenroda* z 1828 r. opatrzone w własnoręcznym wpisie Adama Mickiewicza: *Kochanemu Ludwikowi Bernatowiczowi na pamiątkę ofiaruje Adam Mickiewicz. St. Petersburg. Mies. List. 2.* Adresat tej dedykacji był synem Antoniego Bernatowicza, znajomego Mickiewicza jeszcze ze szkół nowogródzkiej i będącego prawdopodobnie gubernierzem poety. Książka ukazała się w druku w oficynie Karola Kraya i zawiera trzy litografie według rysunków Wincentego Smokowskiego. Na cenzora wybrał Mickiewicz Bazylego Anastasiewicza, który był znajomym filomaty Franciszka Malewskiego. Cenzor ten należał do Warszawskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk i miał opinię człowieka łagodnego. Tak było istotnie. Z całego utworu skreślił jedynie wiersz: *Tyś niewolnik, jedyna broń niewolnika jest zdrada.* W związku z tym został wkrótce zdymisjonowany przez senatora Nowosilcowa, który w raporcie do cara Mikołaja pisał: *S.-Petersburska Cenzura, zezwoliwszy na druk poematu Mickiewicza, postąpiła, zdaniem moim, nie tylko bez należytej oględności, lecz nawet wbrew paragrafowi 164 Ustawy o cenzurze z r. 1826, który brzmi: utwory literackie niezgodne z moralnością podlegają zakazowi. Charakter zaś Wallenroda, zdrajcy i intryganta, przedstawiony jako wzór godny na śladowania, niewątpliwie nie tylko sprzeciwia się moralności, lecz jest najwyższym stopniem rozkiełzania umysłu i serca ludzkiego. (...)*

Sonety Krymskie wydrukowano w Drukarni uniwersyteckiej w Moskwie pod koniec 1926 r. Nie jest znany nakład książki, ale wiadomo, że około 500 egzemplarzy

przesłał Mickiewicz do Warszawy, gdzie ze sprzedażą były pewne kłopoty. Nakład przeznaczony na rynek rosyjski rozszedł się w przeciągu czterech miesięcy.

Dużą rzadkością jest druga edycja poznańska *Poezji* Mickiewicza. Ukazała się w roku 1832, a jej wydawcą był księgarz Juliusz Adolf Munk. *Poezje* Adama Mickiewicza miały stanowić pierwszy tom serii *Nowy Parnas Polski*. Strona tytułowa informuje, że w Warszawie drukiem zajęła się firma S.H. Merzbacha, a w Poznaniu J.J. Heinego i Spółki. Edycja ta stanowi przedruk poprzedniego wydania poznańskiego, z tym że tutaj zastosowano układ dwuszpaltowy. Dzięki temu możliwe było pomieszczenie pięciu tomów w jednym. Na karcie tytułowej znalazła się winieta przedrukowana z wydania paryskiego L. Chodźki. Tomik zawiera – obok dwóch kart litografowanych nut – portret Mickiewicza według rysunku Julienu lub Lelewela. Pod nim widnieje, wykonany również z techniką litografii, autograf fragmentu *Ucieczki*, co stanowi pierwszą opublikowaną podobiznę pisma Mickiewicza.

Paryska edycja *Poezji* z 1828 r. składała się z dwóch tomów w opracowaniu Leonarda Chodźki i wydrukowana została w firmie Pinarda w ilości 1000 egzemplarzy. Przy tej okazji Chodźko musiał uporać się z poważnym problemem. Otóż do wydania *Poezji* potrzebne były polskie czcionki, a takich w Paryżu nie było. Zwrócił się więc do Klementyny z Sanguszków Ostrowskiej, która wyłożyła niezbędną sumę na ich odlanie. Mickiewicz poczuł się urażony takim prezentem od obcej osoby, ale ostatecznie wystosował do hrabiny Ostrowskiej podziękowanie, chociaż dopiero po roku.

Dwutomowa edycja petersburska *Poezji* z 1829 r. wydrukowana została w nakładzie 2000 egzemplarzy w drukarni Karola Kraya. W przyzwoicie wydrukowanych tomikach znalazło się wiele pierwodruków, m.in. *Popas w Upicie*, *Trzech Budrysów* oraz *O krytykach i recenzentach warszawskich* – pamflet na środowisko literackie Warszawy.

Paryskie wydanie należy do piękniejszych druków Mickiewiczowskich. Na uwagę zasługuje zwłaszcza układ typograficzny księżki. Starannie skomponowaną kartę tytułową zdobi winieta przedstawiająca z łamaną kolumnę, tarczę i księgę, na których widnieją nazwiska 28 zasłużonych Polaków.

Jedno z najbardziej ozdobnych wydań dzieła Mickiewicza pochodzi z 1851 r. i zawiera *Konrada Wallenroda* oraz *Grażynę*. Wydawcą tej trzyczęściwej edycji był emigrant, malarz Jan Tysiewicz (właściciel Władysław Niewiarowski). Na język francuski tłumaczył oba utwory Krystyn Ostrowski, a Wallenroda na angielski Leon Jabłoński. Księżka, wydrukowana w drukarni Bernarda i Spółki w Paryżu, zawiera 100 drzeworytów, w tym 20 na osobnych planszach. Rysunki wykonywał Tysiewicz, do rytowania angażował polskich i francuskich drzeworytników. Pierwsza karta tytułowa przedstawia postacie Litwina i Krzyżaka w kompozycji architektonicznej, druga zaś widok Malborka. Uwagę zwracają także kunsztowne inicjały.¹

Kolejną część obchodów 150 rocznicy śmierci Adama Mickiewicza stanowiła Sesja Naukowa zatytułowana: „Spotkanie z Mickiewiczem”, które odbyło się 14 grudnia 2005 roku w siedzibie Towarzystwa Naukowego Płockiego.

¹ Na podstawie opisów do wystawy, przygotowanych na bazie artykułu Andrzeja Kansego, pt.: *Pierwsze wydania dzieł Adama Mickiewicza w zbiorach TNP*, który ukazał się w „Notatkach Płockich” (nr 4/177 z 1998 r., s. 42-46).

Po krótkim wprowadzeniu, prezentując nieco odmienne podejście i punkt widzenia niż prof. Depta, o *Dziwnych pejzażach Mickiewicza* opowiedziała prof. dr hab. Alina Kowalczykowska z Instytutu Badań Literackich PAN. Porównywała ona wierne, choć, jak stwierdziła, stylizowane pejzaże nowogrodzkiej Litwy przedstawione w *Balladach i romansach* oraz *Panu Tadeuszu*. Wskazywała na zanurzenie Mickiewicza w przyrodzie opisywanej w *Balladach i romansach* i na wyraźną tęsknotę w sielankowej rzeczywistości *Pana Tadeusza*.

Prof. Kowalczykowska, w drugiej części swojego wystąpienia, zwróciła uwagę na zubożenie wyobraźni czytelników ilustrowanymi wydaniem arcydzieł literackich.

Ze względu na podobną szerokość geograficzną porównywała pejzaże Mickiewiczowskie z pejzażami namalowanymi przez brytyjskiego naturalistę John'a Constable'a.

Swoje fascynacje Mickiewiczowskie zaprezentowali uczniowie III Liceum Ogólnokształcącego im. M. Dąbrowskiej w Płocku, przygotowani pod kierunkiem polonistki mgr Grażyny Rybickiej, wyróżnieni w konkursie „Odkrywamy Mickiewicza”. Zwrócono uwagę na zaskakującą wręcz aktualność artykułów i poezji autorstwa A. Mickiewicza, publikowanych m.in. w: „Trybunie Ludów”, *Księgach Narodu i Pielgrzymstwa Polskiego* i „Liście do Joachima Lelewela”.

O związkach Mickiewicza z Andrzejem Towiańskim opowiedziała zgromadzonym doktorantka prof. Sudolskiego w Zakładzie Literatury Romantyzmu Uniwersytetu Warszawskiego Agnieszka Zielińska.

„Spotkanie z Mickiewiczem” zakończyło zwiedzanie wystawy dzieł Wieszcza.

Obchody 150 rocznicy śmierci Adama Mickiewicza i prezentacja zgromadzonych w archiwach Towarzystwa Naukowego Płockiego pereł literatury polskiej stanowiły tak że ogniwo innego jubileuszu – sto osiemdziesiąt pięć lat Towarzystwa Naukowego Płockiego.